

Tillväxt kräver utbildning

| av Nils-Eric Sandberg

I Sverige utbildar universiteten av tradition huvudsakligen för offentlig sektor. I USA driver de nära kopplingarna mellan universitet och näringsliv på tillväxten.

TILLVÄXT ÄR DET CENTRALA i ekonomin, så länge en majoritet vill ha bättre levnadsstandard.

Visserligen har en bisarr allians av miljöpartister, kommunister och kristna organisationer fördömt tillväxten. Miljöpartiets talibaner säger att den tömmer jorden på resurser. Kommunisterna påstår att industriländernas tillväxt gynnar "kapitalet" på arbetarnas och u-ländernas bekostnad – och totalt skamlöst bortser de från att den kapitalistiska ekonomin skapat välstånd medan de socialistiska ekonomierna, överallt, bara lett till en förfärlig kombination av fattigdom och förtryck.

Biskoparna menar att vår inriktning på tillväxt får oss att tro för mycket på det materiella, och glömma solidariteten, samt andra viktiga värden i livet.

Men tillväxtens kritiker saknar ofta både insikt om ekonomiska elementa, och historiska perspektiv.

En detalj, av stor betydelse. Energiförbrukningen har ökat det senaste halvsekle. Alliansen av gröna, biskopar och socialister anser att detta är skadligt och vill därför kraftigt höja skatten på energi. De har lyckats, delvis för att regeringar av alla sorter haft fiskala intressen av att höja energiskatterna.

Vad alla har glömt: 1945 hade endast 21,3 procent av landets alla bostäder eget badrum. Endast 46 procent hade centralvärme. Att leva utan värme och varmvatten var ett helvete. De enklaste vardagsbestyr, som att tvätta kläder, krävde ett enormt slit.

Det är tillväxten som befriat arbetarklassen från detta slit, och som gett arbetarklassen det varmvatten, den chans till hygglig hygien, som förr var en lyx för överklassen.

Om detta tycks de gröna mullorna, biskoparna och kommunisterna inte ha en aning. De pratar om arbetarklassen men har ingen aning om hur arbetarklassen har levit.

Tillväxtkritikerna kommer nästan alla från en burgen medelklass. Varmvatten kom för dem automatiskt när de vred på kranen. De tänkte inte ett ögonblick på den energiproduktion som låg bakom.

För drygt tio år sedan hade fysikprofessorerna Tor Ragnar Gerholm och jag en debatt i Västerås med två tillväxtmotståndare, biskopen Ytterberg och miljöpartiets språkrör Birger Schlaug. Gerholm och jag planerade:

vi skulle börja på ABC-nivå, och förklara ekonomiska fundamenta, för de här två, mycket mycket enkelt.

Det misslyckades. Biskopen och Birger Schlaug kunde inte ta till sig något enda faktum. De visade sig helt resistent mot intellektuell påverkan.

Tillväxt har befriat människor från hårt slit. Ekonomiprofessorerna Ragnar Bentzel har i en uppsats – Svensk Ekonomisk tillväxt 1870–1975, IUI 1979 – visat att produktiviteten under 1900-talets första hälft steg snabbare i jordbruket än i industrin. Detta var en källa till tillväxt, eftersom mängder av arbetskraft kunde gå från jordbruk till industri och service.

Men det ligger en risk för missförstånd i Bentzels observation. Visserligen kom produktivitetsökningen i jordbruket, redovisningsmässigt. Men den genererades inte i jordbruket, utan i industrin – via bättre skördemaskiner. Lyftet i den amerikanska ekonomin kom på

Typisk svensk student?

"Världens rikaste land, mätt just med naturtillgångar, är sannolikt Kongo."

mitten av 1800-talet, via nya effektiva skördemaskiner. De kom till Sverige, sjuttio år senare. Och det var de nya maskinerna som höjde produktiviteten i lantbruket så att mängder av arbetskraft kunde gå över till industrin.

Vad är basen för tillväxt, och bättre levnadsvillkor?

Förr lärde handböckerna att ett lands rikedom ligger i dess naturtillgångar. Och det låter nog riktigt. Sverige har ju tjänat mycket på att exportera järnmalm och massa. Vi har malm och skog.

Världens rikaste land, mätt just med naturtillgångar, är sannolikt Kongo. Men de som lever där hör till världens fattigaste människor.

SCHWEIZ FATTIGAST I EUROPA

Europas fattigaste land, med samma mått, är Schweiz. Men där finns Europas rikaste befolkning.

Ekonomerna har länge grubblat över tillväxtens mekanismer. En tid förklarades 75 procent av tillväxten med en "restfaktor". Senare kallades den "teknikfaktor".

Bakom denna faktor ligger kunskap. Det är, tillsammans med institutioner som skyddar äganderätten, kunskap som förklarar att Schweiz är Europas rikaste land. Schweiz importerar metaller, förädlar dem till naturvetenskapliga instrument, och exporterar. Schweiz tillverkar läkemedel. Den avgörande faktorn i de här processerna är kunskap.

Hur skapar vi då kunskap?

Svaret är: utbildning och forskning.

Med detta generella mått ligger Sverige bra till. Vi satsar tre procent av BNP på forskning och utveckling. Det är mest i OECD-området.

Men sedan 1970 har Sverige fallit från 4:e till 16:e plats i OECD:s ranking av länder efter BNP per capita.

Varför?

Detta är det intressanta.

Här en skiss till förklaring.

Den amerikanske ekonomen Paul Romer, vid Stanford, har i en rad skrifter analyserat just tillväxtmekanismerna. Han har funnit att en viktig förklaring till USA:s dominans ligger i att de amerikanska universiteten tidigt inriktade sig på att utbilda folk för näringslivets behov. Om ett antal företag etablerats i elektroteknikbranschen startade det lokala universitetet utbildningar i elektroteknik.

Detta samspel mellan universitet och näringsliv är en viktig förklaring till USA:s unika tillväxt. Det vill säga: upptäckter och uppfinningar på universiteten omsätts i företagande och produktion. När en professor gjort en

viktig upptäckt går han ut i näringslivet, startar ett företag och kommersialiserar sin nya kunskap. Därmed berikar han inte bara sig själv, utan hela samhället.

I Sverige har universiteten i huvudsak haft en annan roll. De designades från början för att producera ämbetsmän och präster för statens räkning. När den offentliga sektorn expanderade på allvar, från början av sextioalet, skraddarsyddes universitetsutbildningarna just för det offentliga behovet. Näringslivets behov sattes på undantag av statsmakten. På sjuttioalet ägnade sig endast 11–12 procent av studenterna åt de tekniska studier som kunde ge dem jobb i näringslivet. Sedan steg siffran till 24 procent. Men det innebar att tre akademiker av fyra studerade för att få arbete inom den offentliga sektorn.

Om vi ser till disputaten har näringslivet vunnit något. Av alla doktorsexamina har andelen inom naturvetenskap och teknik sedan 1970 successivt stigit från

33 till 41 procent. Men fortfarande går huvuddelen av de universitetsutbildade till den offentliga sektorn. Att Sverige lägger tre BNP-procent på forskning och utveckling är därmed ett vilseledande mått på den tekniska utveckling som i längden ger ekonomisk tillväxt, och höjd levnadsstandard.

Vi har inte de nära kopplingar

mellan universitetsforskning och ekonomiska applikationer av nya rön som driver tillväxten i USA.

En av förklaringarna ligger i vårt patologiska skattesystem. De som studerar drivs av, bland annat, ekonomiska motiv: de vill ha en högre inkomst. Och de satsar själva. Huvuddelen av investeringen i utbildning ligger i utebliven inkomst; den investeringen betalar studenten definitionsmässigt själv.

Han/hon vill rimligtvis ha en kompensation för detta, alltså en avkastning på sin investering, i form av högre lön. Men av den konfiskerar staten 56 procent. Om den nyutexaminerade civilingenjören, eller teknologie doktor, startar ett företag för att skapa ekonomisk nytta av sina kunskaper, tar staten 75 procent av vad hon/han tjänar.

Staten lägger alltså en straffskatt på den utbildning, den kunskap, som är landets viktigaste tillväxtfaktor.

Finns det någon i regeringskansliet som någon enda minut ägnar någon tanke på det som driver den ekonomiska tillväxten?

Om någon sådan funnes skulle vi väl ha sett något tecken på det.

Nils-Eric Sandberg (n_e_sandberg@hotmail.com) är frilansskribent och författare.